

Het theaterspektakel *Mistero Buffo* staat weer op de planken. Zonder Wannes Vandevelde. De Vlaamse muzikant kon het niet meer opbrengen. Meespelen zou ditmaal zijn dood worden. Over het succes van de heropvoering twijfelt hij echter niet. Wat is nou twintig jaar? Die liederen hebben de eeuwen doorstaan. De *Buffo* is een klassieker geworden.

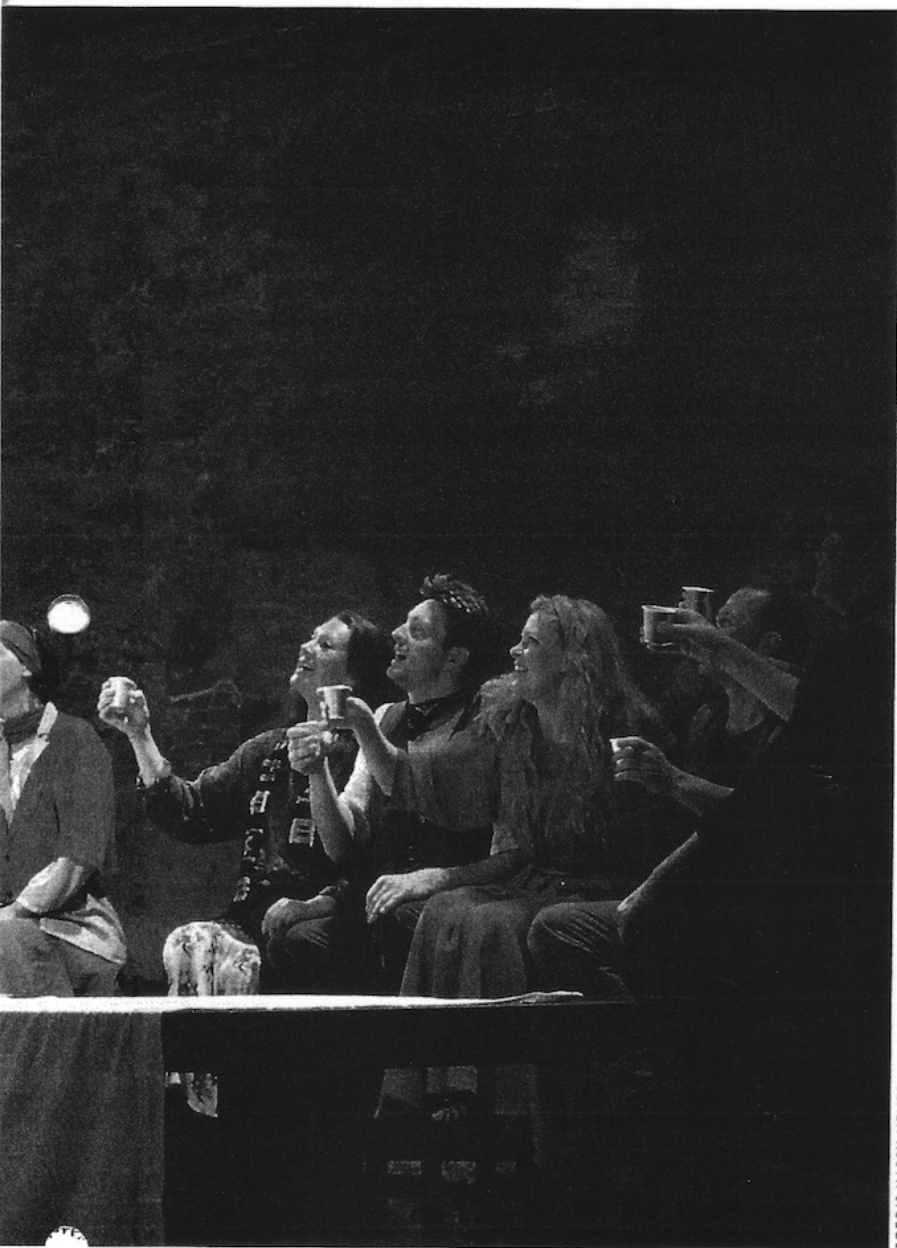

Het verdriet van eeuwen

Het koor op het podium zet een liedrefrein in. Het is één van Wannes' teksten. "Ja ja. Wij waren ongeschoolde zangers, we zongen heel natuurlijk. Nasaal bijna. Zij zingen mooier."

Verlegen klimt Vandevelde het podium op. Hij zingt zacht vijf regels mee. Hij is nu 57 jaar en oogt kwetsbaar, mager in zijn jasje, angstig voor tochtvlagen. Hij blijft gereed om weg te kunnen vluchten, alsof het spektakelstuk hem opnieuw zou kunnen grijpen, uitzuigen en vermoorden.

Twintig jaar geleden zong en speelde Wannes als "d'n duivel en onze lieven heer" tegelijk. De overlevering wil dat hij na de zegetocht van bijna 350 voorstellingen thuis kwam, op bed stortte en maandenlang niet de kracht meer had om op te staan. Hij wil er niet veel over zeggen: "Ik was moe, uitgeput, overspannen. Dat kwam: ik was geopereerd, aan een breuk. Ik had na de operatie niet lang gerust. We moesten door, naar het

De Buffo-versie van Het Laatste Avondmaal toont Jezus als een vrolijke feestganger, die geblinddoekte meiden pakt.

hogere machten gezonden te zijn, zo gelukkig van voorziening was het. Werkelijk alles viel op het juiste moment samen.

Daar was om te beginnen een dame, Gionna Marini, die met een bandrecordertje door het Italiaanse bekken reisde, van dorp tot dorp. Op bruiloften, begrafenissen, bij feesten op straten en pleinen verzamelde ze volksliederen. Daar was een landgenoot van haar, de theatermaker Dario Fo, die de opnames toevallig hoorde. Hij vond in de teksten een bevestiging voor zijn groeiend marxistisch bewustzijn. Wat daar zong was geen volk dat zijn lot lijdzaam droeg. Nee, hier klonk de opstand. Mensen die protesteerden tegen heersers die hen naar oorlogen stuurden. Tegen bazen waar ze zich letterlijk dood voor werkten. Tegen een kerk die de onderdrukking goedkeurde. Vooral de dubbele bodem trok de theatermaker aan. Om de censor te misleiden, projecteerde het volk alle ellende op zijn verlosser. In hun verbeelding zagen ze Jezus door hun eigen straten lopen, op hun eigen akkers, over hun eigen bergen. Het Laatste Avondmaal veranderde zo in een bruiloftsfeest, met een geblinddoekte dronken Heiland op tafel die de meiden pakte. De ene generatie gaf deze liederen aan de volgende door. Na een schifting van eeuwen leken de teksten niet meer met de stembanden gezongen te worden, maar met de spieren van het hart zelf. Daar was de Vlaamse bard, Wannes Vandeveldde, die speelde met de aanslag van een flamenco-gitarist. Toevallig was óók hij op zoek geweest naar "de littekens" van de gezongen cultuur van zijn land. Deze twee, Fo en Vandeveldde, ontmoetten elkaar in België, waar de Italiaan op uitnodiging van de Muntscouwburg in Brussel aan een theaterstuk werkte. Fo liet de bandjes aan Vandeveldde horen. De Vlaming zette zich bezeten aan de vertaling en verplaatste de handeling naar zijn eigen vlakke land. Zo werd een Romeinse garnizoensplaats in zijn bewerking een berucht Belgisch legerkamp uit de Eerste Wereldoorlog:

"Er zijn soldaten uit Beverlo vertrokken, ze zij als beesten naar het front gedreven, naar 't schaamteloos kerkhof van onze jeugd." Daar was het acteuursechtpaar Charles Cornette en Hilde Uitterlinden, die aan deze kaleidoscoop nog eens hun eigen verbeelding toevoegden. Charles bleek de perfecte verteller te zijn. Of beter: de nar, de zot, de enige die de waarheid mag zeggen zonder daarvoor gedood te worden. En Hilde bleek een aangewezen Moeder Maria. Haar ogen stonden van zichzelf al vol verdriet.

FOTO'S HARRY MEIJER

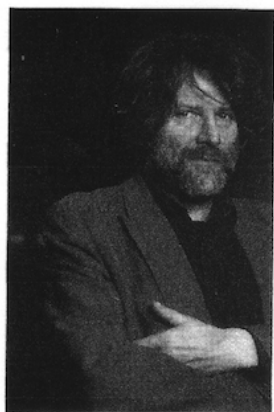
theaterfestival in Avignon. Daar wonnen we, dus weer verder gingen we. Dat heb ik zeer duur betaald."

Een Argentijnse gitarist begeleidt nu de uitnodiging van Margrietje aan haar minnaar:

*"Ik zijn barrevoets en te lucht gekleed
En ik zijn bang voor de maneschijn
Kom morgenavond om elf uren
Als vader en moeder aan 't dromen zijn."*

Wannes is weg voordat het toneelgezelschap klaar is met de stemopwarming. Waarom doet hij niet meer mee? Resoluut: "Ik zou het niet meer aan kunnen. Zulk tempo. En daar ben ik op de avond niet mee klaar, daar ben ik ook op de dag nog bij betrokken. Ik heb daar gewoon de kracht niet meer voor." Wannes gaat zijn moeder van 82 jaar bezoeken.

Als de zoveelste versie van het levensverhaal van Jezus Christus leek de Mistero Buffo door

De Vlaamse bard Wannes Vandeveldde: "De Buffo was een korenveld waar de zon over scheen."

Rond deze vier verzamelde zich een groep jonge acteurs en actrices. Met z'n allen werden ze collectief verliefd op het stuk. Ze braken met de vastgeroeste theaterinstellingen waar ze werkten en vormden hun eigen troep, die ze "De Internationale Nieuwe Scène" noemden.

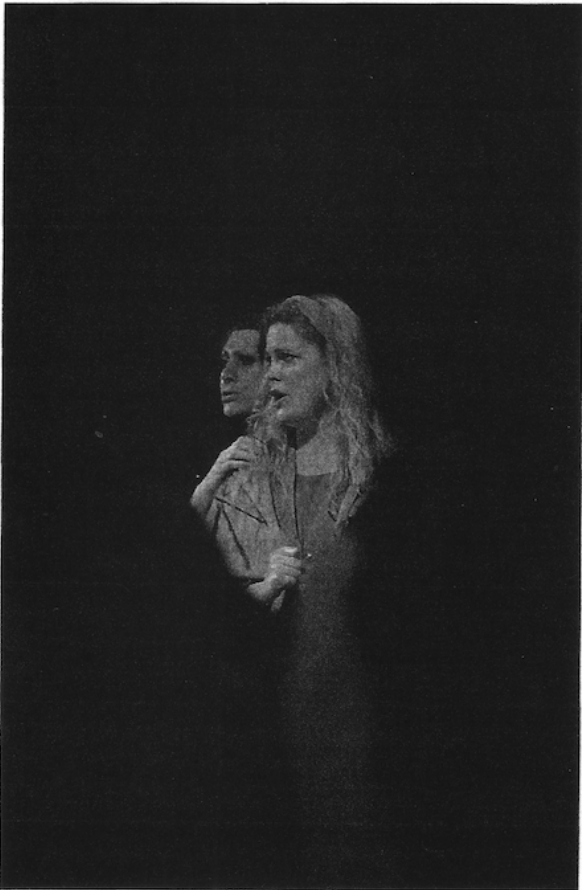
En daar was ten slotte een ander volk, een naoorlogse generatie op zoek naar een alternatief voor de welvaartsmaatschappij van hun ouders. Een generatie die het verzet op het toneel herkende. Daar waren vakbonden, waarvan het arbeiderskader radicaliseerde. Ze vroegen de acteurs te komen zingen als ze staakten in de haven van Antwerpen. Ook hierin voorzag het mysterie. De liederen bestreken de periode van 1300 tot rond 1900, toen de anarchisten en socialisten hun felle aanklachten componeerden tegen "de patroons", in de versie van Vandevelde.

*Vergif en gas en helse stank
och moeder, ik voel me zo week
door zwavel en salpeter
is mijn gezicht zo bleek*

Het waren al deze omstandigheden waardoor de makers met hun stuk triomfen na triomfen vierden. Ze maakten een zegetocht door Europa. De meezingende krullebol Jan Declair groeide uit tot een groots acteur. Zo iets kon nooit meer geëvenaard worden. En gebeurde het dat het materiaal twintig jaar onaangeroerd bleef liggen. Bovendien stierf het geloof in de wereldrevolutie, met het toeslaan van de economische crisis in de jaren tachtig.

De Mistero Buffo werd een mythe.

Na de voorstelling loopt het theatercafé stampend vol. Alweer is de Buffo avond aan avond uitverkocht. Er zijn bewonderaars van toen, die

nu hun kinderen meenemen. Soms zingen ze zacht de teksten mee. Maar ook trekt de voorstelling opmerkelijk veel nieuwkomers, twintigers, studenten.

Maria Magdalena en De Lamme zijn nog net op tijd om achter een pilaar een tafeltje voor twee te bezetten. De acteurs zijn van de nieuwe lichte. De oude Buffo hebben zij nooit gezien. "Ik was tien jaar toen", rekent de actrice uit, die een iets te frivol geklede volgeling van de Here speelt. Ze weten heel weinig over het roemruchte verleden van het stuk. "Ik heb in Funny Girl gespeeld. En nu dit", zegt De Lamme, alsof er geen wereld van verschil bestaat tussen een musical en een mysterie.

Tegenover Het Heilig Vuur Van De Ontdekking, dat Wannes Vandevelde verteerde, plaatsen zij pure professionaliteit. Vanuit die optiek klagen ze zelfs over de voorstelling. De Buffo biedt zo weinig solorollen. Het is zo collectief, allemaal. "Ik heb bij het applaus niet het gevoel dat ik dat ook heb verdiend", biecht De Lamme, die nota bene met De Blinde die avond nog een open doekje van het publiek had gekregen. Ook weer een act die het sinds 1488 nog steeds goed doet. Van de oude garde zijn er nog maar vier over.

Walter en Vera Coomans, broer en zus, gaan direct door naar huis. Ze moeten nog naar Brussel rijden. "Ik heb nu een gezin. Daar wil ik zoveel mogelijk bij zijn", verontschuldigt de zangeres zich. De bariton Walter zong in de vorige versie de rol van Jezus: "Ik had hem wel weer willen spelen, maar er was toch wel een beetje een leeftijdsprobleem. Bij de kruisiging zingen wij: 'Hij was juist 33 geworden...' En ik was toen al 35." De nieuwe, jonge Jezus staat naast de bar te praten met de artistieke leiding van het gezelschap, Charles Cornette en Hilde Uitterlinden. Zij waren het die besloten de Buffo opnieuw op te voeren. Hoe durfden ze?

Hilde neemt het woord: "Eigenlijk waren we te preuts om het eerder te doen. Het stuk was een olifant geworden. Het was in de verbeelding van de mensen gaan groeien op een dusdanige manier dat we dachten: dit kunnen we niet meer doen. Maar er zijn toen amateurgezelschappen gekomen, die zijn gaan klooiën met dat materiaal. En dan stonden wij voor de vraag: waarom doe je het zelf nie? Waarom toch nie? En toen hebben wij met ons twintigjarig jubileum een CD'tje gemaakt met een overzicht van ons repertoire. En we hebben terug naar de plaat van de Buffo geluisterd. Potverdikke, zeiden we, dat is toch steengoed, dat moeten we terug doen."

Charles: "Bij mij zat in het achterhoofd: die Mistero Buffo, dat gaat over een demystificatie. Jezus teruggebracht tot man van het volk. Waarom zouden wij nu niet zelf de Buffo demystificeren? Laten we zien wat het teweeg brengt."

Ze erkennen dat het publiek veranderd is. "Wannes Vandevelde heeft gezegd: Vroeger was dit stuk een korenveld waar de zon op scheen", herinnert Hilde zich. "Er was hoop. De wereld ging anders worden. En dat is hij ook geworden, maar in andere zin: de mensen zijn in zichzelf terug getrokken. Iedereen probeert zichzelf te redden. Verdwenen is de gedachte: we moeten het redden met elkaar. Daarom vinden wij dit materiaal des te noodzakelijk."

**"Gezongen
met de
spieren van
het hart"**

In de Buffo bekennt Jezus zijn liefde aan één vrouw in het bijzonder: "Het was met Pasen dat wij zouden trouwen."

*Maar eens keren wij weer
Wij bannelingen
Om 't vals gezongen welvaartslied
Juister te zingen
Wij zijn thuis op de hele wereld
Onze wet is de vrijheidsdrang
In onze harten leeft een rebellenzang*
Toch is de tijdgeest van nu de Buffo binnengeslo-
pen. Vroeger, toen had iedere acteur dezelfde
boerenkiel of boerenjurk aan, want iedereen was
gelijk. Charles: "Nu zijn het allemaal individu-
en, die op momenten een koor vormen. Er zijn
ook stadselementen in. En Derde Wereld-ele-
menten. Afrika, Palestina. Vroeger speelde het
zich af bij ons. Nu is het een probleem van de
wereld." Hilde: "Wij hebben er laatst een stukje
van eruggezien op televisie. Ik moet zeggen: het
is theaterteknisch een groot verschil. Twintig
jaar geleden schreeuwden wij vanaf het podium
het publiek toe. Dat is weg. Dat hoeft niet
weer."

Wannes Vandeveld zit op een mooie lente-
middag in de luwte van zijn stamkroeg Gounod,
een voormalig bordeel. Zijn gitaar staat naast
hem. Voor het eerst in zijn leven zat hij een hele
voorstelling van de Buffo in de zaal uit. De dich-
ter in hem spreekt: "Ik voelde een grotere
schroom, een grotere stilte. Een stiller soort aan-
dacht. Alsof het publiek meer aan de lippen van
de acteurs hangen. Vroeger deden ze gewoon
mee. Toen was het een evenement, over de ge-
hele lijn. Nu begint het aan een soort klassieke
carrière. Ja, laat ons dat maar zeggen: de Buffo is
een klassieker geworden."

JAN BOM

**De Internationale Nieuwe
Scène wisselt liederen
over
arbeidsomstandigheden
in fabrieken af met odes
aan het werken op het
platteland, zoals hier.**